

شرح مختصر احوال و آثار آوازی حسینعلی نکيسا

نوشتہی

وہرز پوراحمد

مؤسسہی فرهنگي - هنري مامور
تہران ۱۴۰۲

فهرست مطالب

مقدمه	۷
فصل اول: مختصری از جغرافیای تفرش	۹
فصل دوم: محمدباقر، میرزا بابا و ملارجبعلی	۱۵
میرزا محمدباقر تعزیه ساز باشی ملقب به معین البکا	۱۵
میرزا بابا نایب شاکر تفرشی	۲۷
حاج ملارجبعلی طرخورانی معروف به حاجی مؤذن	۳۲
فصل سوم: حسینعلی نکسا	۴۳
فصل چهارم: آثار ضبط شده از آواز حسینعلی نکسا بر روی صفحات ۷۸ دور	۶۷
صفحه شناسی	۶۷
شرح مختصری از محتوای آوازی صفحات	۷۰
ماهور / سه گاه / دشتی / بیات اصفهان / همایون / افشاری / چهارگاه / شور / مخالف / دلکش	۷۰-۷۷
خلاصه ای از ویژگی های آوازی حسینعلی نکسا	۷۷
فصل پنجم: دیگر آثار ضبط شده از آواز حسینعلی نکسا	۷۹
آوازهای بدون همراهی ساز	۷۹
عراق و رهاوی / بیات ترک / حجاز / افشاری	۷۹-۸۱
آوازهای همراه با ساز	۸۱
شور / شور ۲ / دشتی ۱ / دشتی ۲ / بیات کرد / بیات ترک / افشاری / سه گاه	۸۱-۸۴
خلاصه ای از ویژگی های آوازی حسینعلی نکسا	۸۴
مراجع	۸۵

حسینعلی نکیسا در حدود سال‌های ۱۳۱۵-۱۳۱۰ قمری
(برگرفته از تصویر ۲۰ فصل دوم)

مقدمه

حسینعلی نکیسا از اساتید برجسته‌ی آواز و هم‌نسل با خوانندگانی همچون جناب دماوندی، ابوالحسن اقبال‌آذر، سیدحسین طاهرزاده، سلیمان امیرقاسمی، حسن لحنی و سیدعلی‌اصغر کردستانی است که به دلایلی چند، نام او کمتر بر سر زبان‌ها بوده است، هرچند که در سه‌دهه‌ی اخیر به‌اهتمام حاتم عسگری فراهانی، دانشجویان و هنرآموزان و اهل فن، بیشتر با شیوه و سبک و آثار ایشان آشنایی یافته‌اند و همچنین در نتیجه‌ی تلاش‌های پیگیرانه و محققانه‌ی امیرمنصور در حوزه‌ی صفحه‌شناسی، آثار ضبط‌شده از ایشان بر صفحات سنجی به جامعه‌ی موسیقی و محققان شناسانده شده است.

این نوشتار به شرحی مختصر از زندگی و بررسی آثار ضبط‌شده از آواز حسینعلی نکیسا اختصاص دارد. در فصل یک برای آشنایی با حال و هوا و جغرافیای تفرش در حدود سال‌های ۱۳۰۰ قمری، یعنی محل و زمان تولد حسینعلی نکیسا به نقل قسمت‌هایی از یکی- دو اثر مکتوب در این سال‌ها که به این موضوع اشاره کرده‌اند پرداخته‌ایم. از آنجا که خاستگاه و پایه و مایه‌ی آوازی و آموزش موسیقی بسیاری از اساتید آواز دوران قاجار و از جمله نکیسا، ریشه در تعزیه داشته است، فصل دوم به معرفی سه تن از افراد شاخص هنر شبیه‌خوانی اختصاص یافته است. میرزا محمدباقر معین‌البکای تکایای دولتی در حدود سال‌های ۱۲۸۹ تا ۱۳۳۲ قمری، میرزا بابا استاد تعزیه و ملار جبعلی پدر حسینعلی نکیسا. در این فصل حتی‌المقدور از بیان اقوال شفاهی و مطالب بارها تکرار شده در زمینه‌ی تعزیه و ارتباط آن با موسیقی پرهیز شده، مگر در مواردی که پیوستگی مطلب اقتضا داشته و به‌جای آن سعی شده است به مطالب نویافته در این زمینه با ارجاع به اسناد مکتوب پرداخته شود. با این اوصاف اگر خواننده به این موضوعات آشنایی و یا علاقه‌مندی خاصی ندارد می‌تواند خوانش کتاب را مستقیماً از فصل سوم آغاز کند و تنها در مواردی معدود که در متن به آنها اشاره شده است به دو فصل آغازین مراجعه نماید.

فصل سوم تماماً به شرح حال حسینعلی نکيسا و وقایع دوران زندگانی او اختصاص دارد. مواردی مانند تولد، دوران کودکی و تعلم آواز و ورود به شبیه‌خوانی، افول دوران تعزیه، کنسرت‌های برگزار شده و ضبط صفحات، آشنایی و مراوده با ادیبان و شعرا، ارتباط و همکاری با رادیو، تعلیم شاگردان، شرکت در جشن‌های انجمن اخوت، استخدام در اداره‌ی پست و نهایتاً دوران بازنشستگی و بازگشت به تفرش. در فصل چهارم به آثار ضبط‌شده از آواز حسینعلی نکيسا بر روی صفحات ۷۸ دور، صفحه‌شناسی و مختصات آوازی این آثار پرداخته شده است و در فصل پنجم نیز دیگر آثار آوازی حسینعلی نکيسا تا آنجا که نگارنده موفق به شنیدن آنها شده است مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

این نوشته هرچند مختصر اما حاصل دلبستگی‌ای عمیق و طولانی‌مدت است که در این راه از راهنمایی و کمک‌های بی‌دریغ بزرگوارانی بهره‌مند بوده‌ام که ذکر نامشان بر بنده واجب است. استادان گرامی حاتم عسگری فراهانی، بهمن کاظمی، محسن کرامتی، مجید کیانی، مظاهر مصفا، نظام‌الدین مصفا، امیر منصور، جلیل وفای کرمانشاهی و بهرام خلیلی‌اعلم و همچنین خانم‌ها صفیه قاسمی و ناهید نکيسا و دوستان عزیز شهرام محسنی‌پور، محمد عبدلی، مهدی فراهانی و بردیا حسام.

همچنین لازم می‌دانم کمال تشکر و امتنان خود را از همکاران و پژوهشگرانی که هریک نگارنده را به‌نحوی از انحاء یاری رسانده‌اند ابراز نمایم:

خانم زهرا حبیبی‌زاد مدیر سابق آرشیو موزه‌ی موسیقی.
آقایان بهمن بیانی و مجید عبدالمین جهت نقل مطلب از آثار در دست انتشارشان و همچنین خوانش خطوط سیاق اسناد مربوط به تعزیه در دوره‌ی قاجار.
دوست گرامی و پژوهشگر ارجمند آقای مهدی نورمحمدی بابت معرفی خبر مربوط به کنسرت حسینعلی نکيسا و جامعه‌ی باربد.

آقایان محمد رحیمی مدیر روابط عمومی اداره‌ی کل پست، امیر هوشنگ فکرت‌نژاد مسئول موزه‌ی ملی ارتباطات و آقای عیسی‌آبادی کارشناس روابط عمومی پست استان مرکزی. دوست هنرمند و پژوهشگر خستگی‌ناپذیر آقای ابراهیم نیکوکار که اگر پیگیری و پشتکار ایشان نبود به‌دست آوردن اطلاعات شناسنامه‌ای و همچنین پرونده‌ی پرسنلی حسینعلی نکيسا در وزارت پست میسر نمی‌گردید.

آقای پویا دارابی که با حسن‌سلیقه و دقت‌نظر کتاب را صفحه‌آرایی نموده‌اند. آقای احسان عابدی که پالایش فایل‌های صوتی این مجموعه را به انجام رسانده‌اند. آقای سیدمحمد موسوی مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور که از پس بالغ بر چهار دهه تلاش و کوشش بی‌وقفه در نشر آثار ارزنده و وزین اعم از صوتی و مکتوب، در این روزگار عسرت به این کساد متاع به نظر لطف نگریسته و نسبت به انتشار آن اهتمام نموده‌اند.